

Šamanské kostýmy

Irkutské muzeum regionálních studií

2004

V Irkutském muzeu regionálních studií jsou jedinečné etnografické sbírky. Tyto sbírky jsou výsledkem terénní práce mnoha generací vědců. Národy zastoupené prostřednictvím těchto sbírek žijí v asijské části Ruska. Je to velmi rozsáhlé území: od řeky Jenisej na západě po Tichý oceán na východě, od Severního ledového oceánu na severu po Čínu a střední Asii na jihu. Sbírký, které představují národy pocházející z oblasti Bajkalského jezera (Burjati, Evenkové, Tofalarové), mají zásadní význam. Tyto sbírky patří do zlatého fondu našeho muzea a jsou také zlatým fondem světové kultury. V jiných muzeích v naší zemi ani v zahraničí nejsou žádné sbírky tohoto druhu.

Nejexotičtější a nejmalebnější věcí v našich sbírkách je oblečení patřící šamanům různých sibiřských národů.

Šamanismus je nejstarší a archaická forma náboženské mentality, která byla charakteristická pro všechny lidi v určité fázi jejich vývoje. Na Sibiři šamanismus sahá až do doby kamenné. Objevil se před 20.000 lety, ale stále je naživu a dokonce v aktivním vývoji. Naše sbírky ukazují, že starodávné i moderní oděvy šamanů jsou jakýmsi propletením různých kulturních epoch. Nejen vědci nebo návštěvníci muzea, ale také módní návrháři a designéři dnes věnují pozornost šamanskému odívání.

Doufám, že toto album bude pro mnoho lidí užitečné. Myslím, že odhalí nový kousek v Pokladnici světové kultury a pomůže vidět něco neobvyklého v našem všedním prostředí.

L. M. Kolyesnik

Ředitel Irkutského Muzea

Šamanské kostýmy ve sbírce Irkutského regionálního studijního Muzea

Šamanismus je zvláštní forma náboženství představující systém světové ideologie, enormní z hlediska jeho integrity a označení celého spektra vztahů člověk - prostředí.

Jako speciální systém ideologie zahrnuje některé prvky racionálního, iracionálního a umělecky popisného vnímání světa. Šamanismus pohlcuje všechny předchozí náboženské víry, obrazy a integritu náboženských a magických akcí, rozšiřuje je a rozvíjí a zavádí současně svůj vlastní svět a vnímání prostředí. Jako konkrétní historický fenomén získává v každé komunitě některé jedinečné vlastnosti, které mají vliv na sociální, ekonomické a kulturní úrovni.

Slovo šamanismus je převzato z jazyka Evenků, slova „šaman“. Šamanismus se vyznačuje následujícími rysy: existencí výjimečných osob schopných vrhnout se do extáze pomocí speciálního rituálu – „kamlanie“. Tento termín odvozuje svůj název od názvu šamana v jazyce lidí Sajan a Altaj - „kam“. Kamlanie je zvláštní způsob komunikace šamanů a duchů, schopnost cestovat jinými,

odlišnými světy. V nich existuje hlavní duch - šamanův ochránce a duchové - pomocníci, kteří slouží šamanovi k boji proti zlým duchům.

Hlavní podmínkou stát se šamanem je šamanská genealogie. Rozlišujeme několik typů rodokmenu: mateřský a otcovský. Šamanský „dar“ mohl být udělen shora, když člověk našel posvátné oblázky spadlé z nebe nebo zrcadlo – „toli“. Otcovský rodokmen byl však preferovanější. Stávalo se velmi zřídka, že se duch mrtvého šamana reinkaroval do náhodné osoby bez příslušného rodokmenu. *„Duch je také skutečný a smrtelný, ale je velmi obtížné jej vnímat očima. Duch často vstupuje do viditelných předmětů, ať už přírodních nebo vytvořených člověkem, ... také existují duchové, kteří mohou existovat až poté, co se reinkarnují do člověka,“* píše D. K. Zelenin.¹

Další nepostradatelnou podmínkou pro podstatu šamana bylo mít soubor určitých dovedností a vlastností. Budoucí šaman měl mít dobrou paměť, intuici, představivost, schopnost improvizace, procvičování hypnózy, učit se šamanskou mytologií, protože hlavním zdrojem šamanského zpěvu byly mýty a odpovídající legendy a pohádky.² V eskymácké tradici jsou mytologické postavy Gila – paní vzduchu a Pinga – paní země, které procházející takzvanou šamanskou chorobou. Viditelným znakem existence šamanského poslání byly některé psychologické signály: člověk se často hroužil do zamyšlení, byl rád o samotě, pokoušel se předpovídat. Předpokládalo se, že v tomto období si duchové tohoto člověka vybrali proto, aby ho dostali pod tlak. Tato nemoc zpravidla trvala rok a ještě mnohem déle. Budoucího šamana zajali duchové, kteří se ho snažili přemoci. Říká se, že šamana vařili v mědi, rozkrájeli jeho tělo a důkladně prozkoumali jeho kosti. Pokud by kandidátovi chyběla jedna kost, měl zemřít. Pokud by nějaká kost přebývala, stal se nevyhnutelně šamanem. *„Rituální mdloby a záchvaty šamana mají stejný původ jako jeho nesnesitelné šílenství během šamanské nemoci. Jakmile mezi duchy a šamanem dojde ke spojení, mělo by se šamanovi dostat příslušného chování. Když tuto roli přijal, žil v ní beze změn dál. Tato role byla charakterizována hlavně imaginárním putováním a setkáními s duchy v procesu kamlanie. Při provádění rituálu byl šaman v sevření své fantazie,“*³ napsal V. N. Basilov. Pro šamanovy příbuzné pak nastaly těžké dny a velmi často přijímali opatření, aby se ochránili před přicházejícími duchy. Například ho zakryli ženskými kalhotami, uložili na ženskou postel nebo ho odvedli dolů do sklepa, snažili se ho přimět dotknout se ženských věcí nebo zaujmout ženské místo.

První zkušenosti s kamlanie se objevují od 6 do 50 let. Obvykle ve věku kolem 20 let. Budoucí šaman by se měl naučit základy od starého, zkušeného šamana. První věcí, kterou se musel naučit, byla schopnost „pohybovat se z jednoho světa do druhého“, např. pohybovat se v prostoru pomocí síly imaginace. Toto studium mohlo trvat několik měsíců až let.

V průběhu života mohli šamani projít několika fázemi vysvěcení, tj. veřejně prokázat své mimořádné schopnosti. Čím vyšší bylo vysvěcení, tím více požadavků musel šaman splnit. Kandidát mohl také provádět některé šamanské akce doposud bez řádného vysvěcení. *„Pokud by první zkušenost s kamlanie byla úspěšná a schválena průvodci zasvěcení, byla tato osoba uznána jako šamanův následník. Pokud by šaman selhal, komunita pokračovala v hledání nového šamana.“* Podle údajů M. N. Khangalova a B. E. Petriho byli šamani spokojeni s jedním nebo dvěma zasvěceními. Jejich vypracované schéma zasvěcení představuje následující:

¹ D. K. Zelenin. Ongons Cult in Siberia – M.-L. – 1936 – s. 1.

² L. P. Kuzmina. „Eskimo folklore“ (V materiálech V. G. Bogoraze)// Traditional Cultures of Northern Siberia and Northern America. – 1981 – s. 205.

³ V. N. Basilov. Spirits unions. – M. – 1984. – s. 146.

Fáze zasvěcení	Šaman obdržel
1	dřevěná koňská hůl
2	tamburína s dřevěnou paličkou, šamanská koruna
3	železné koňské hole, plná roucha
4	dřevěné lidské hole
5	železné lidské hole ⁴

Zároveň existovalo 9 systémů vysvěcení. Při zdokonalování šamanských dovedností a zvyšování moci dostal šaman předměty uctívání, včetně šamanského oblečení, které bylo získáváno stabilně během 9-20 let ve speciálních obřadních rituálech.

Přesto existovala kategorie šamanů, kteří neměli žádné speciální kostýmy. Koexistovali spolu se šamany, kteří za určitých podmínek při používání kostýmu neuspěli.

E. D. Prokofieva předpokládala, že: „... šamanský kostým byl od prvního objevu atributem šamanů s určitými funkcemi - kamlanie do „Horního světa“, vloženými do nebe (vrstev oblohy).“⁵

Kultura šamanských předmětů je velmi silnou součástí struktury šamanismu spojenou nejen se systémem náboženské ideologie a rituálů, ale také s hmotnou kulturou a uměním.

Za šamanské atributy považujeme následující: kostým, koruna a klobouk, hole, buben a dřevěná palička, zrcadlo (toli), hudební nástroj, ongonové a další.

Šamanské kostýmy jako materialistické vyjádření náboženské víry představují obrovskou hodnotu. „Konzervativismus šamanismu se spíše skrývá v tomto strukturálním prvku, protože mnoho jeho částí, způsobů výroby a zasvěcujících obřadů nám zůstalo v celé své originalitě.“⁶ podotknul T. M. Mikhaylov. Jejich styl se nepatrně lišil od běžného oblečení typického pro tu či onu komunitu. Kostým byl vyzdoben v souladu s charakteristickými tradicemi, např. Evenkové cvičili korálkování, odpovídajícím způsobem se šamanské kostýmy pyšnily i ozdobami korálků.

Kostýmy byly vyrobeny z určitých posvátných zvířat a ptačích kůží. Šamanské kostýmy byly obvykle šité podle obrazů duchů - pomocníků a modelů některých předmětů, které šamani používali při obřadu kamlanie. Byly to obvykle kovové sošky lidí, zvířat, ptáků, hadů. Na kostýmu byly zavěšeny zvonky všeho druhu, kovové desky, kruhy, modely luků, malá kladívka atd. Obrázky losů, medvědů, psů nebo ptáků na kostýmech stály za divokou inkarnací šamanova ducha. Primární rolí duchů - pomocníků (např. v průběhu léčby) je hledat cestu, kudy zlí duchové vlečou duši pacienta, bojovat s nimi, osvobodit duši a přinášet ji zpět k pacientovi, a také hlídat šamana během jeho putování.

Podle amurské šamanské víry se zvonky na kostýmu proměnily v ptáky, aby mu pomohly na cestě do jiného světa. „Šaman vytrvalým zpěvem popisuje svou cestu, sestupuje do podzemí, létá do světových

⁴ T. M. Mikhaylov. Buryat shamanism. History, structure, social functions. – Novosibirsk. – 1987. – s. 288.

⁵ E. D. Prokofieva. Shamans' costumes of Siberian people//collection MAE. Vol. 26. – L. – 1971. – s. 7.

⁶ T. M. Mikhaylov. The same source. – s. 107.

stran, prožívá mnoho transformací, obvykle se promění v ptáka nebo poprosí o pomoc ptačího ducha, protože ptáci jsou symboly oblohy, povznesení a spojení duše s prostorem.”⁷

Sémantika kostýmů odhaluje svět, se kterým šaman komunikoval. Orel nebo jestřáb, pera ptáků „denní oblohy“, jelen, maral, nebo obrazy losa na kostýmech znamenají komunikaci s duchy „Horního“ světa. Pera výra nebo sovy (tj. nočních, temných ptáků), obrazy medvěda, vydry a dalších zvířat odkazujících na temný svět svědčí o možných vazbách s duchy „Dolního“ světa. Šamanský kostým není šitý podle šamanova osobního požadavku, ale podle ducha, který se poté stává pánem tohoto kostýmu. Během jeho používání šaman říká: *„Stáváš se mým kožichem, když mi je zima, měníš se v mé brnění, když jsem pohlcen strachem, nahému se stáváš přikrývkou, slabému pomocníkem”*.⁸

Pak šaman dělá hostinu pro tyto spojence. Během speciální ceremonie úpěnlivě potírá části svého kostýmu obětovanou zvířecí krví, díky čemuž se duchům zavděčí a získá jejich podporu. Během ceremonie získávání nových spon dochází ke krmení duchů, kovář vyrábí spony v přítomnosti šamana, protože duch - pán kostýmu - popisuje ústy šamana správný způsob výroby nových částí kostýmu. Kostým se tak stává duchovým odrazem vnímání světa. A šaman, prostředníkem mezi duchy a lidmi, dává svým zvukem tomuto světu tvar.

Obecně platí, že kostým je modelem prostředí, včetně oblohy, Země a podzemního světa. Každý národ si vytvořil svou vlastní strukturu Universa, ale shodují se v jeho rozdělení do tří úrovní.

Obloha, Strom světa a Země představují tři kosmické vrstvy, které společně tvoří Vesmír. Vypravěči Evenků obvykle začínají svůj příběh slovy: *„Kdysi se tyto tři světy probudily tak rychle, jako uši ročního jelena.”*⁹ Horní a Dolní svět jsou obydlím duchů a podle představy všech lidí náleží Horní svět dobrým duchům.

*„Na Měsíci se shromáždili tisíce burkhanů světelné oblohy, shromáždili se, aby měli skvělou promluvu, a shromáždili se na své vlastní hvězdě.”*¹⁰ - jak se píše v burjatském eposu. Střední svět je obydlím pro lidi a pány duchů. Zvířata, ptáci, tvorové obdaření duší, žijí v jejich blízkosti. *„Náš Střední svět se rozšířil na mnoho mil, naše Matka obloha se vylila z kůrového koše: měli bychom se zaměřit Střední svět – Matku, na jejíž konec jsme nemohli dohlédnout - tak obrovský, že osm jeřábů mohlo letět po osm let, aniž by zahlédli jeho okraj.”* - tak byl popsán Střední svět v hrdinských legendách Evenků. Dolní svět brázdili zlí duchové a duše mrtvých. Tyto světy jsou propojeny prostřednictvím Světového stromu nebo Kosmické řeky. Svisle jsou s tímto světovým stromem spojeni někteří tvorové, kteří představují kosmické sféry: nahoře - ptáci, u kmene - kopytníci, někdy člověk a u kořenů - had a ryby. Horizontálně Strom světa vytváří model prostoru, orientovaný do světových stran a označuje koncept rozlišování mezi pravým a levým, životem a smrtí. Podle klasifikace E. D. Prokofieva spadá šamanský kostým sibiřského lidu do 4 sémantických skupin:

⁷ E. L. Moroz. The trace of shamanism concepts in Old Russ epic tradition//coll. Folklore and ethnography. Ceremonies and ceremonial folklore. – L. – 1974. – s. 71.

⁸ N. A. Baskakov. Soul in ancient Altay Turks beliefs//C. E. – 1973. - #5. – s. 108.

⁹ Evenk heroic legends. All-powerful athlete Develchen. – Novosibirsk. – 1990. – s. 125.

¹⁰ Abay Geser Powerful. Buryat heroic epos. – M. – 1995. – s. 220-221.

- 1 - se symbolickými obrazy ptáka;
- 2 - s obrazy kostry a jiných částí ptáků, šamanův obraz;
- 3 - s obrazy kosmických těl;
- 4 - s obrázky zbraní, dopravních prostředků a brnění.

Po shrnutí literárních zdrojů a studiu sbírek v řadě muzeí, T. U. Sem představil ve své sémantické klasifikaci kostýmů následující národy:

1. kosmický - s obrazy některých univerzálních světů a zabydlených duchů;
2. anatomický - s postavami šamanského předka nebo jeho kosterních částí;
3. přírodní - s obrazem Světového stromu nebo Světové řeky, Světové hory a zvířat označujících oblohu, zemi, vodu, Dolní svět a duchy - šamanské pomocníky;
4. ochranný - s obrazy zrcadla - toli, zbraní, předmětů magické ochrany a dopravních prostředků po Světové řece.

Typy přívěsků a jejich montáž na kostýmech ze sbírky Irkutského regionálního studijního muzea odpovídají výše uvedené klasifikaci - rozdělení do tří skupin svisle - horní, střední a dolní svět. Horizontální dělení - několik prokládaných vrstev, přívěsků a copů.

K získání kostýmu mohlo dojít různými způsoby, například v jakutské kultuře: Osoba, která se stane šamanem, si často kupuje nebo vyměňuje svůj kostým od jiného šamana. Proces výroby roucha je poměrně nákladný a pracný. Například u altajského lidu vyšel kostým v průměru na 80–150 rublů, což představovalo většinu z veškerého komunitního majetku. Celý set kostýmu mohl být zkompletován do několika let v závislosti na statutu šamana.

Atributy šamana se mohly v historickém procesu měnit: seznam částí kostýmu rostl, materiály byly nahrazeny. V poslední fázi vývoje šamanismu kostým zaznamenal buddhistický a ortodoxní vliv. Nová jména patří novým božstvům pantheonu, mění se ikonografie. Hlavní symbolický význam kostýmu však zůstává - zvíře nebo pták; a v tom se shodují všechny šamanské kostýmy.

Šaman poskytl kamlanie pro průchod do Dolního světa. Jednou z hlavních funkcí šamana je volání po dětské duši - obřad, který se koná v bezdětných rodinách. Kamlanie také volala po dobré sklizni, úspěšném lovu nebo před nějakými významnými životními událostmi. V závislosti na účelu si šaman může vybrat z celého panteonu obrazů duchů: duchů - pomocníků zobrazených jako ptáci, zvířata a duchů - strážců. Tyto obrazy se nazývají ongony a bývají obývány duší mrtvých předků. Ongony („čisté“, „posvátné“, „původní“) jsou v mytologii šamanismu mrtví předkové a jejich duše.

Ongony byly vyrobeny ze dřeva, kamene, kostí, kovu, trávy, kůže, chocholů, látky, kůže, mohly být kresleny na různé materiály a kůži. Ve skutečnosti to byla obydlí duchů, kteří při různých službách poskytovali pomoc. Krmení duchů je jednou z hlavních služeb, které jim člověk může nabídnout. Způsobů, jak toho dosáhnout, je nespočet: postava (ongon) byla například potřena tekutým jídlem, (pevná strava byla položena poblíž), nebo okouřena dýmem z tuku (tuk byl spálen, aby výpary

kroužily kolem ongonu) atd. Duch měl mít oblečení, ke kterému sloužily malé kousky látky, kůže atd., které byly na ongon zavěšeny.

Ongony byly lékaři, lovci, chovatelé dobytka atd., a všichni byli zasvěcení různým duchům - ochráncům, kteří měli v různých komunitách různá jména. T. M. Mikhaylov zdůraznil, že burjatští šamani používali k označení svých bohů a duchů různé výrazy: burkhan, tengri, zayan, ezhin atd.

Ongon vyrobený z jednoho padlého zvířete mohl mít pro různé lidi různý význam. Například ongon na oslavu Erminského mistra znamenal mezi jakutskými lidmi duši rybáře, mezi Kachinskými Tatary to byl dědičný ongon, Tuvinci používali ongon při ošetřování ran. Také obrazy vlka, ježka a ovce se obvykle setkávaly mezi „hravými ongony“ Burjatů, což odkazovalo na ongony lovce Tunguzů. Žáby a ropuchy jsou mezi amurskými lidmi a Burjaty velmi rozšířenými lékařskými ongony.

„...Mezi odborníky na sibiřské kultury panuje víra, že ongon je přímým předchůdcem totemů zvířat. Ongon je totemem - duchem, který žije mezi lidmi a v lidech, původně jako dědičná entita.“¹¹ - píše D. K. Zelenin. V této staré formě uctívání panuje představa o příbuznosti člověka a zvířete, se zachováním víry v existenci dobrých a zlých duchů.

Ve sbírce muzea jsou shromážděny různé ongony věnované různým duchům všech možných materiálů. Například kovářské kovové ongony nebo ongony zobrazené na látkách, ongony Pána a Paní ohně vyrobené z hlíny a dřeva, ongony pěti nejváženějších zvířat - sobol, hranostaj, tchoř, veverka, zajíc - vyrobeny z jejich kůže a doplněny doplňky z dalších materiálů, korálky a knoflíky. Téměř každý ongon má svou jedinečnou legendu, kterou v dnešní době není snadné objevit.

Šamanský kostým, stejně jako ongon, je osobní věc odhalující šamanovo vnímání duše a duchů - pomocníků. Je to obraz, kam malíř instaluje svůj pohled na svět. Kroj je uměleckým dílem, navíc je realizací šamanových snů, ukazatelem jeho jednoty s přírodou. Kostým je stejně individuální jako člověk a každé studium kostýmu je procesem porozumění individuálního vnitřního světa.

Obecně platí, že *„...šamanismus není polyteismus, ale panteismus, který se blíží monoteismu. Ve skutečnosti všechna jména, bez ohledu na to, kolik jich je, odkazují na jeden a ten samý obraz, který zachycuje celý vesmír, někdy představovaný jako obrovské nebe, někdy ztvárněný v ohnivém drakovi, medvědovi, někdy bývá rozdělen na malé obrazy travních hadů, sov, netopýrů atd. To je obsažení veškeré přírody, veškeré kultury v jediné postavě.“¹²* - napsal G. N. Potanin.

13

14

¹¹ Prokofieva. – tamtéž, s. 25.

¹² T. U. Sem. Germenevics of sacred objects in Siberian culture. – Yakutsk. – 2001. – s. 98.

¹³ D. K. Zelenin. Tamtéž – s. 128.

¹⁴ G. N. Potanin. Letters. – V. 3. – s. 75.

Profil sbírky

Jeden z posledních sibiřských šamanských kostýmů byl sestaven v Irkutském regionálním studijním muzeu. Prostřednictvím šamanských kultovních předmětů jsou zde zastoupeny všechny národnosti východní Sibiře: Jakuti, Burjaté, Evenkové, Tofalarové, Tuvinci, severovýchodní Asiaté atd. Exponáty byly pečlivě sesbírány v Jakutsku, na dálném východě, na východě Sibiře a v Mongolsku.

Sestavování sbírky začalo na konci 19. století.

V roce 1884 daroval jakutský obchodník P. I. Zacharov muzeu první jakutský šamanský kostým (č. 259). Ve stejném roce předal muzeu pan Zayakhanov - vůdce Kudinských Burjatů šamanské předměty: buben, kaftan (dlouhý mužský plášť) a některé další kultovní předměty (č. 310).

Další exponát, který muzeum obdrželo, byl jakutský šamanský kostým nabízený generálním guvernérem A. P. Ignatyevem v roce 1885 (č. 620). Na sestavování sbírky se podíleli pravoslavní kněží, lámové a šamani. V roce 1890 daroval kněz Vinokurov muzeu kostým evenkského šamana (č. 1326). V roce 1911 přivezl pan Motin celou sadu šamanských obleků a atributů z Nerchinského okruhu Sungalskaya volost (č. 7045-1, 2). Další kompletní sadu šamanských obleků a atributů od mongolského šamana Damdina-Gomba beyse Sansaraye Drdzhio (Tsetsenhanovskiy aymak) (č. 7346) zakoupil za 70 rublů a do muzea přivezl D. E. Rinchino.

Sestavování sbírky šamanismu pokračovalo v letech 1920–30. V roce 1924 byla do muzea předána sbírka jakutských šamanů - kaftan a buben. Expedice P. G. Poltoradněva do Tunkinské oblasti v Burjatsku přinesla kostým sojotského šamana zakoupeného za 120 rublů (č. A261). V roce 1930 získalo muzeum kostýmy tunguzských šamanů (č. A542, A344) z Jižního Jakutska a od řeky Dolní Tunguska (oblast Erbogachen). Tulunský region věnoval kožich, klobouk a buben s paličkou (č. 329).

V inventáři sbírky z roku 1932 se uvádí toto: „... muzejní sbírku doplnil šamanský kostým zakoupený v Jakutsku, nejpravděpodobněji v Horní Leně“ (A532). V roce 1936 zakoupil P. G. Poltoradnev v Regionální studijní společnosti v Erbogachenu šamanský tunguzský kostým, který formálně patřil šamanovi Ivanovi Sachigirovi (č. A547). Hlavní část sbírky byla dokončena ve 30. letech 20. století.

Obecně kolekce vypadá takto: celkem - 17 kostýmů, z toho 3 jakutské kostýmy, 5 tunguzských, 1 tofalarský, 3 pravděpodobně tuvinské, 1 sojotský z jihu Burjatska, 1 mongolský, 1 jukagirský, 2 pravděpodobně burjatské ze Zabaikalie. Inventář označuje tato území: Irkutskaya oblast - oblast Dolní Tungusky, Tulunsky okrug, Buryatia, Tunkinsky aymak, Yakutia - jižní a střední regiony, Verkhoyansky okrug, Dálný východ - řeka Amur, Tuva, Zabaikalye - Nerchinsky uezd, Aginsky aymak, Mongolsko.

Pokud jde o materiál a součásti, kostýmy se rozlišují následovně: pro lidi v Jakutsku je hlavním materiálem kůže. Na zadní straně je povinné určité uspořádání řemínků/pásků, spousta kulatých kovových destiček spolu s plochými kovovými přívěsky ve tvaru per. Tuvinské a tofalarské kostýmy byly zevnitř zhotoveny z kožešin se spoustou copánků a barevných proužků. Na hrudní plochu kostýmu jsou všité vodorovné pruhy jako žebra. Kostýmy Evenků byly zevnitř zhotoveny z kožešin a vyznačovaly se množstvím zoomorfních obrazů, jako je pes, medvěd, ptáci.

Kromě kostýmů byla shromážděna také významná sbírka ongonů a dalších kultovních předmětů. Sbírka byla zahájena na konci 19. století. Většina položek byla získána a popsána M. N. Khangalovem a A. F. Agapitovem. První získání položek se datuje rokem 1883, poté 1887 a 1903. Šamanské věci

byly přineseny z regionů Bulagansky a Verkholsky. Velká sbírka pak byla shromážděna v letech 1900 a 1914 P. P. Batorovem.

V muzeu jsou uchovány šamanské objekty, které shromáždil v roce 1890 D. Klement z oblastí Kachinsk Tatars a Narim ostyaks. V roce 1893 předal V. A. Seroshevskij muzeu několik jakutských ongonů.

Jakutská expedice V. G. Bogoraza a V. I. Iohelzona vyústila v získání několika čukčských idolů (ongonů). Na sestavování kolekce šamanismu se podíleli A. I. Kirillov - lékař (v roce 1893 daroval muzeu 31 položek), Vassili Vinokurov - kněz, pracovníci muzea A. M. Stanilovski, Y. P. Dubrova, K. P. Mikhailov a další.

A. M. Popova napsal v roce 1925: *„Šamanské sbírky jsou jako ukazatele postupně mizejících kultovních zvláštností nedocenitelné.“*

V 70. a 80. letech 20. století zaměstnanci Irkutského regionálního studijního muzea L. V. Melnikova, O. N. Martinova, A. K. Nefedieva přinášejí různé ongony a šamanské kostýmy.

O hodnotě této sbírky svědčí i to, že většina předmětů byla shromážděna na konci 19. - počátku 20. století, tedy v době, kdy si všechny předměty náboženského kultu zachovaly svůj tradiční charakter. Ve všech oblastech jakékoli ideologie je tradice jistě velkou konzervativní silou.

Str. 18

Polovina 19. stol., Jakuté, 1884. Dárek obchodníka P. I. Zakharova, telecí kůže. Přívěsky - měď. Délka 120 cm. Délka rukávu 56 cm. Inv. č. 259.

Měděné copy na zádech kaftanu symbolizují stonek stromu. Podle šamanských mýtů na vrcholu Světového stromu odpočívají hnízda, kde se rodí a vychovávají duše šamanů. Sada přívěsků, jejich typ a obraz labutě svědčí o tom, že se duše šamana během kamlanie proměnila v labuť. Labuť byla šamanovým pomocníkem. Ptáci jsou pro roli šamanských pomocníků preferovanější, protože jsou spojeni s Horním a Dolním světem.

Str. 19

Labuť ztělesňovala Horní svět a byla šamanovi udělena duchy k pomoci a ochraně jeho duše. Rovněž se věřilo, že je předkem některých kmenů Burjatů, Jakutů a Altajů. Jeden burjatský mýtus říká, že lovec jménem Khoridoy bloudil po ostrově Olkhon. Najednou byl svědkem zázraku: tři krásné labutě sestoupily z nebe, proměnily se v krásky a začaly se koupat. Lovec jedné z nich ukradl křídla. Tak se stalo, že jedna z labutí musela zůstat a oženit se s Khoridoyem. Byla mu dokonalou manželkou a dala mu 11 synů. Když zestárla, požádala o svá křídla a vydala se letět tam, odkud přišla. Když se chystala odletět, její manžel se dotkl jejího drápu, čímž jí navždy znemožnil vrátit se domů. Od té doby pokaždé, když kolem labutě projde muž, pozdraví ho, a když všichni ptáci odcházejí na jih, lidé obětují mléko s přáním dobré cesty. Labutím byly nabízeny oběti doprovázeny prosbami o pomoc a lidé říkali:

„Ptáku Khone (labuť, husa), náš otče Khoridoy - Pane, naše matko Khondoli - Paní, náš Zobáku ze stříbra, Křídla z ohýbaného stříbra ... zvučné hlasy, načechraná křídla ...“ Pak následuje žádost.

Str. 20

Na zadní straně je pletenec připevněn koženými řemínky, které končí obrázkem jeleních parohů. Jsou doplněny plochými zvony, které by mohly symbolizovat hnízda na Stromě světa, kde se rodí a vychovávají duše šamanů. Celá zadní strana kaftanu je zdobena více než 100 kuželovitými přívěsky (1 x 6 cm). Na každé straně kostýmu jsou 4 obrazy ptáků. Na rukávech jsou pletence se zářezy (5x10cm), symbolizující kosti lidských paží. K sukni je fragmentem zelené látky připevněn kousek kuželovité kůže. Na hrudi jsou ocelové příčné pruhy, evidentně symbolizující lidská žebra. U ramen dva měděné kruhy (průměr 5 cm) s výraznými tečkami a vyobrazením Měsíce. Bronzový přívěsek s postavou stojícího medvěda, pána a pomocníka šamana.

Šamanův kostým

Polovina 19. století. Jakutsko, Verkhoyanskiy okrug. Přijato v roce 1885 od generálního guvernéra A. P. Ignatyeva prostřednictvím Antonoviče. Jelení kůže. Přívěsky - ocel. Délka 92 cm, šířka 46 cm. Délka rukávu 52 cm. Inv. č. 620.

Str. 21

Čtvercové desky s knoflíky jsou podle některých zdrojů šamanovy štíty, podle jiných se stávají zemí a horami. Desky na rukávech označovaly kosti šamanských paží nebo kosti ptačích křídel.

Fragment rukávu kostýmu č. 620.

Str. 22

M. N. Khangalov a další vědci tvrdí, že Burjaté měl bitevní šamanský kostým.

„Burjaté považovali železné přívěsky a zvony na šamanských šatech za své brnění“ napsal P. G. Poltoradnev. Při shrnutí informací z různých zdrojů S. V. Ivanov dospěl k závěru, že *„... existence kovových desek a krycích kusů neikonických tvarů na šamanském kostýmu není náhodný případ. Jedná se o části ochranného bojového oblečení“*. V jakutském folklóru se šamanský kaftan jako celek nazýval *„železná překrásná řetězová zbroj“*. *„Každý šaman má jedinečné číslo kholbogo, které bylo definováno mírou šamanského zasvěcení, nikdy nepřesahující 99“* - uvádí T. M. Mikhaylov. Podle M. N. Khangalova koncesované přívěsky na kostýmech západních Burjatů *„... sloužily skupině pro stanovení množství masa a vývaru za množství vydané společné mědi“*. A. I. Mazin věřil, že takové přívěsky mezi Evenky znamenají štít šamana a vstup do mnoha světů. A. V. Anokhin poukazuje na to, že mezi altajskými šamany *„... zvonky sloužily jako brnění dané Bohem. Před útoky zlých duchů se šaman chránil zvoněním s těmito zvonky“*.

Str. 23

Šamanův kostým

Polovina 19. stol. Yukagirové, obec Nižněkolimsk. Obdrženo v roce 1989. Jelení kůže, veverčí ocásky, kůže. Délka 86 cm, šířka 44 cm. Rukáv 47 cm. Inv. č. 4729.

Str. 24

Šamanův klobouk

Polovina 19. stol. Yukagirové. Vesnice Nižněkolimsk. Obdrženo v roce 1898. Kůže, chvosty veverek. Výška 18 cm. Délka třásní 45 cm. Inv. č. 4729.

Str. 25

Šamanův kostým

Polovina 19. stol. Evenkové. Irkutská oblast, Kirenskiy okruh. Získáno v roce 1890 prostřednictvím Vasilije Vinokurova. Jelení kůže, vlákno, vlasy. Přívěsky - ocel, měď. Délka 112 cm. Délka rukávu 50,7 cm. Inv. č. 1326.

Str. 26

Kaftan z jelení kůže, límec je lemován modrou a červenou látkou. Na zádech a na rukávech modré a červené pruhy. Na rukávech a opasku - kožené třásně. Na rukávech - dvě kovové lišty symbolizující člověka a kosti. Charakteristickým znakem tohoto kostýmu je rozmanitost přívěsků. Celkově přívěsky na kroji vyjadřují spojení majitele kroje s duchy vodního světa.

V kolekci je také zástěra, klobouk, měděná maska, buben s dřevěnou paličkou.

Str. 27

U Evenků, Jakutů, Dolganů a některých dalších severských národů byla husice posvátným ptákem. Podle legend to byla právě husa, která pomáhala při stvoření Světa a vynesla ho ze dna moře. Poměrně častá jsou také vyobrazení kachny a husy. V lidových pohádkách poklad často střeží husy.

Evenkové a jakutští šamani používali během kamlanie zobák železného ptáka připevněný k jeho plastronu (hrudnímu plátu), aby vyhnali zlého ducha z nemocného, když ho píchli na určitém místě.

Str. 28

Šamanův kostým

Polovina 19. stol. Evenkové. Irkutská oblast, Kirenský okrsek. Získáno v roce 1900 prostřednictvím S. Y. Pod'yakonova, jelení kůže, látka, korálky. Přívěsky - ocel, bronz. Délka 54 cm, šířka 42 cm. Délka rukávu 57 cm. Třásně na sukni - 60 cm, na rukávech - 20 cm. Inv. č. 5054.

Str. 29

Na kostýmu - minimální počet kovových přívěsků - zvonek a kruh. Na zádech - úzký stříh z látek s nakreslenými ptáky. Třásně z kožených proužků a chomáčů koňských žíní protažených barevnou látkou. Kroj lze nazvat nápadným vyjádřením ptačího obrazu.

Kostým je zajímavý rozmanitostí kovových přívěšků. Na ramenou jsou obrázky ptáků jako na kostýmu č. 7045-5. Podobné přívěsky z krouceného drátu (3 kusy po 110-120 cm) připevněné u límcového dílu. Vlevo na kroužku je připevněna kůže sibiřské lasičky, která byla duchem - pomocníkem šamana. Vpravo na kroužku je připevněna bludička držící hada s korálovými očima. U pasu, klesajícího k sukničce, je připevněn zvonek (průměr 9 cm), 2 rolničky v podobě žabích hlav, čtverec s diagonálními liniemi. Na rukávech je položen kroucený drátek s obrázkem dlaně. Kostým má být ukázkou výpůjčky buddhistických symbolů.

Šamanův kostým

Polovina 19. stol., Burjati (?). Zabajkalí, Nerčinský újezd. Získáno v roce 1911 od Gončina - Dabo prostřednictvím Motina. Telecí kůže. Přívěsky - ocel, bronz, měď. Délka 110 cm, šířka 48 cm. Délka rukávu 58 cm.

Inv. č. 7045-1.

Přívěšky na kostýmu

Desky s konci ve tvaru rukou (délka 50 cm). Výplety ve tvaru hadů (106, 136 cm), pruhy složené z různobarevných čtverců (125, 127 cm), tři z krouceného ocelového drátu zavěšené nahoře, které jsou zakončeny miniaturními hroty kopí (120 cm). K horní desce jsou přivázány hedvábné šátky. Hmotnost závěsu je asi 2 kg.

Fragmenty přívěsku ke kostýmu č. 7045-1

Kostým je zajímavý rozmanitostí kovových přívěšků. Z přední strany jsou připevněny kovové copánky (1x10 cm), které pravděpodobně symbolizují žebra. U pasu je připevněn kruh s výraznými tečkami a rozbíhavými liniemi vycházejícími ze středu. Kruh je rozdělen na 4 výseče. V jedné je zobrazeno Slunce, ve druhé Měsíc, ve spodní výseči postava zvířete. Ve střední části je připevněna měděná maska - obraz ducha - strážce - Borta.

Šamanův kostým

Polovina 19. stol., Burjati (?). Zabajkalí, Nerčinský újezd. Získáno v roce 1911 od Gončina - Dabo prostřednictvím Motina. Telecí kůže. Přívěsky - ocel, bronz, měď. Délka 110 cm, šířka 48 cm. Délka rukávu 58 cm. Inv. č. 7045-5.

Str. 36

Na ramenou tohoto kostýmu jsou připevněny 2 chomáčky sovích per, na zádech tři obrázky luků se šípy (3,5 x 15 cm), přes celý kostým je připevněno mnoho obrázků žabích hlav (přes 30 kusů, průměr 3,5 cm).

Na přední straně v horní části jsou připevněny 2 kruhy s obrazy (pravděpodobně) bóddhisattvy s následovníkem (4 cm). Vpravo je připevněno zrcadlo toli s draky (9 cm).

Šamanův kostým

Polovina 19. stol. Mongolové. Mongolsko, Tsetsenkhanovsky aymak. Získáno v roce 1916 od Damdina Gomba. Bavlněná látka. Přívěsky - ocel, bronz, měď. Délka při zadní straně 137 cm, při přední straně 124 cm. Délka rukávu 50 cm. Šířka 48 cm. Inv. č. 7346-1.

Str. 37

V mnoha mytologiích je luk atributem božstva. U turkicko-mondolských kmenů je luk se šípem a přiloženou zaječí kůží, bílým hadrem nebo kouskem kůrového kamene symbolem lůna matky. Altajci připevňovali luk k bříze, když prosili o děti nebo dobytek. Šíp se v šamanské mytologii rovná symbolu půlnoci, jako by spojoval střed světa s druhým světem. Existuje víra, že na jeho konci odpočívá duše. Obecně luk se šípem slouží jako mytologická metafora pro Matku - Zemi a Otce - Nebe, spojené posvátným svazkem.

Str. 39

Obraz zlaté žáby se vyskytuje v mýtech prakticky všech národů světa. Na žádost demiurga (podle jiné verze na žádost hada, který mrzl ve vodě) žába vykopávala ze dna oceánu bahno, aby vytvarovala Zemi. Ale zuřivý bratr Stvořitele do žáby vystřelil, ta se obrátila dolů a od té doby podporuje Zemi. Její prudké pohyby vedou k zemětřesením.

V jakutské mytologii byl první černý šaman tak mocný, že dokázal vzkřísit mrtvé, kteří zemřeli před třemi lety. Stvořitel se jednou šamana zeptal, zda věří v jeho existenci. Šaman odpověděl, že vše dělá vlastní silou a v nikoho nevěří. Za to Stvořitel přikázal šamana, jehož tělo naplnilo mnoho obojživelníků a plazů, spálit. Zachránila se jen žába, z níž sestoupili duchové dávající slavné šamany.

V pověsti lidu Altajů žába objevila horu s břízou a kameny dávajícími jí první oheň. Podle víry mnoha národů padá žába z nebe na zem a symbolizuje děti (manželky) Stvořitele, vyhnané za podvod; žába také působí jako strážkyně vody, pomáhá pohádkovým hrdinům při ukazování správné cesty.

Zároveň má některé vazby na negativní magické síly, je spojena s jiným světem - příbytkem mrtvých, může způsobovat nemoci. Žába vstupuje do jednoty šamanských duchů, střeží mír ve Středním světě. Její podoba se obvykle připevňovala ke kostýmu jako symbol Země.

Šamanův klobouk

Polovina 19. stol. Mongolové. Mongolsko, Tsetsenkhansky aymak. Obdrženo v roce 1916 spolu s krojovým oděvem. Sametka, soví peří, ocel, bronz. Výška - 13 cm, průměr - 52 cm. Délka peří - 27 cm. Délka třásní - 92 cm, kus látky s buddhistickými symboly - 62 cm. Průměr kruhů - 8 cm. Inv. č. 7346.

Str. 40

Šamanův kostým

Polovina 19. stol., Evenkové. Irkutská oblast, Kirenský okrsek. Získáno v roce 1924. Jelení kůže. Přívěsky - ocel, bronz, měď. Délka 65 cm. Délka rukávu 46 cm. Šířka 48 cm. Inv. č. 70-2.

Str. 41

Ímecs je lemován červeným plátnem. Na plastronu (hrudním plátu) jsou připevněny měděné obrazy klíční kosti a dvou předků šamana (12 cm). Na ramenou měděné kruhy - obrazy země pokryté horami (13 x 16 cm). Dále jdou linie kožených pruhů s připevněnými kuželovitými trubičkami, asi 70 výplety ve tvaru peří a 2 zvonky. Sukni zdobí třásně z kožených stuh a chomáčků koňských žíní. Kovové copánky na rukávech 3 x 19 cm. Ocel.

Str. 42

Na zadní straně kostýmu jsou připevněna dvě orlí pera. Na přívěsku jsou meče, šípy a kopí (6 - 8 cm) symbolizující šamanské zbraně. Celkově tento kostým vytváří obraz ptáka, jehož křídla odnášejí šamana na onen svět. Kožené a látkové přívěsky znamenají cesty, po kterých šaman během kamlanie kráčí v různých světech.

Tři hlavní prvky kostýmu - klobouk, kaftan a boty - korelují se třemi sférami - Horním, Středním a Dolním světem.

Šamanův kostým

Polovina 19. stol. Sojoti. Turčinský kraj, ulus Gargan. Získáno v roce 1928 od Šimíta Sandakova prostřednictvím P. G. Poltoradněva. Kozí kůže, látka. Přívěsky - ocel, bronz, orlí pera. Délka 150 cm. Délka rukávu 56 cm. Šířka 52 cm. Inv. č. A 261.

Str. 43

Lidé věřili, že peří mnoha ptáků má magickou moc. Kult orla je typický pro všechny sibiřské národy. V burjatských mýtech a šamanských textech je orel představován jako carský pták a dříve byl prý člověkem.

V ptáka jej proměnil jeho otec, majitel Olchonu, protože chtěl vědět, zda se na jihu skutečně objevil kazatel nového náboženství, a poslal tam svého syna. Na zpáteční cestě začaly syna opouštět síly a

snědl spoustu mršin. Poté, co snědl "špínu", se orel poskrnul a nemohl se znovu stát člověkem, ale zůstal velkým a přísným pánem ostrova Olchon. V evenkské hrdinské pověsti o mocném bogatyru Davalčanovi orel při pomoci říká: *"Vytrhej mi chmýří a peří, lež na nich tři dny a tři noci. Potom budeš moci projít všemi třemi světy"*.

Věřilo se, že v ptačím peří jsou duše dětí. Jak se praví v evenkských legendách: *"Mám stříbrnou skříňku, kde jsou uložena křídla, ocas a peří stříbrného ptáka, v nich odpočívá duše našeho syna..."*. Peří orla mořského, sovy, orla skalního slouží obrazu těchto ptáků k tomu, aby v kamlanie vynesli duši šamana do nebe. Ve vzývání šamanů z jihu Sibíře se vypráví: *"Zlatí orli - hnízdící křičící snesli se mi na ramena, na dvě ramena snesl se mi orel šedý, přede mnou křičící snesl se orel šedý, přitulil-li se ke křidlům, odnese tě přímo k Bohu"*.

Vysoké kožešinové boty

Kozí kůže, látka. Výška - 53 cm, délka - 27 cm. Inv. č. A 261.

Str. 44

Mezi kovovými přívěsky na šamanských kostýmech se setkáváme s miniaturními obrázky zbraní určených pro boj s duchy. Evenkové měli palistu, nůž, šavli. Tofalarové, Burjati, Mongolové měli luk se šípy, kopí, hroty šípů a další. Podle legend si takové zbraně objednal hromovládce. Zemský kovář nebo duch - pomocník to dělá sám. Burjatská legenda říká, že kdysi dávno žil dobrý střelec, vynikající lovec. Při svých cestách přišel ke čtyřem mladíkům, kteří mu nechali hlídat obydlí, ale on porušil boží zákaz a odnesl si z truhly hromové šípy a šaty s křídly. Byl jen strážcem těchto šípů, ale lovec neměl právo šípy používat bez božího svolení.

Šamanův klobouk

Polovina 19. stol. Sojoti. Tunkinský kraj, ulus Gargan. Získáno v roce 1928 spolu s krojovým oděvem. Kůže, látka, mušle kauri, orlí pera. Délka - 47,5 cm. Šířka - 11 cm. Inv. č. A 261.

Str. 46

Obrazem psa byl míněn jeden z duchovních pomocníků. Jeho funkce jsou různorodé - je to pravý strážce, zvěd, navíc mu šaman často nařizuje, aby bojoval s nepřítelem a kousal ho do nohou a rukou, tedy způsoboval nemoci, které může vyléčit jen šaman, který jej povolal, nebo ten mocnější.

Obrazy psa a vlka jako by v lidském vnímání splývaly. Vlk je nebeský pes. Některé burjatské kmeny zakládají rod od psa nebo vlka. Dobrý vztah jako k praotci se zachovává k bílému vlkovi, boj se všemi ostatními provázely některé rituály. Ve vztahu ke psu existovala také řada tabu: nesměl se vyhazovat ven, nesměl se bít u dveří - to by přivolalo neštěstí, ten, kdo psa zabil, byl považován za špinavého a nesměl k některým náboženským obřadům. Na kostýmu byl uprostřed připevněn obraz psa, který symbolizoval strážce Středního světa.

Šamanův kostým

Polovina 19. stol. Evenkové. Jakutsko. Přijato v roce 1930. Mladá jelení kůže. Přívěsky - ocel, bronz, mosaz. Délka 92 cm. Délka rukávu 45 cm. Šířka 46 cm. Délka třásní 40 cm. Inv. č. A 542.

Str. 47

Přívěsky na zadní straně jsou spojeny sametovými a koženými proužky. První řada se nachází na úrovni lopatek. Na něm je připevněn obrázek psa (7 x 3 cm), medvěda (12 x 3,5 cm) a ptáka připomínajícího labuť - představitelů Středního světa a pomocníků šamanů. Je na něm také 10 párů přívěsků ve tvaru listů. Druhý kožený pruh je s prvním spojen husím brkem. Oba ptáci jsou hlavami dolů, což vypovídá o vazbách šamana na duchy Dolního světa. Jsou na nich novoluní a slunce, která osvětlují šamanovu cestu v Dolním světě. Ve třetí řadě je 24 ocelových jehlic (6 a 8 cm) a po stranách symbolické obrazy ryb. Čtvrtá řada - 17 ocelových přívěsků (6 cm). Spodní řadu tvoří kožené a kožešinové přívěsky. Na rukávech - vyobrazení lidských kostí.

Umístění a soubor přívěsků vypovídá o vazbách šamana s duchy Dolního a Středního světa.

Str. 48

Šamanův kostým

Počátek 20. stol. Tofalarové. Irkutská oblast. Tulunský okres. Vesnice Karagas. Obdrženo v roce 1932.

Neznámý sběratel. Délka - 140 cm. Délka rukávu - 55 cm. Jelení kůže, látka, kov. Inv. č. 329.

Str. 49

Fragment rukávu s vyobrazením ptačí tlapy. Ke kostýmu č. 329.

Str. 50

Šamanův kostým

Počátek 20. stol. Jakuti (?). Jakutsko. Obdrženo v roce 1932. Neznámý sběratel. Délka zad - 74 cm. Délka přední části - 43 cm. Šířka - 32 cm. Délka třásní - 43 cm. Telecí kůže, límcová kůže. Bez rukávů, sarafánový styl. Inv. č. A 532.

Str. 51

Účel kruhů na kostýmu je vykládán různě. Existuje kruh - Slunce, v jakutské kultuře osvětluje cestu šamana na jeho cestách do Dolního, Temného světa. Jiné kruhy jsou mraky, které šaman používá při cestách v Horním, Středním a Dolním světě. Ve staré jakutské pohádce o šamanovi se říká: *"Potom se zvedl šamanský mrak, jiskřící a zářící se v něm objevila tvář šamanky - ženy a přímo na jih se vydala bušit na svůj buben."* Kruh s otvorem uvnitř je Země, která zůstává po šamanovi, když se stěhuje do jiných světů.

Str. 52

Šamanův kostým

Konec 19. stol. Evenkové. Irkutská oblast. Kirenský okres. Osada Erbogachen. Obdrženo v roce 1936. Zakoupeno od Erbogachenské společnosti regionálních studií. Plášť patřil šamanovi Ivanu Sychigirovi. Jelení kůže. Přívěsky - ocel, měď. Délka - 72 cm, šířka - 46 cm. Délka rukávu - 52 cm. Délka třásní - 112 cm. Náprsenka - 12x114 cm. Inv. č. A 547.

Str. 53

Šaty jsou zdobeny tradiční korálkovou výšivkou. Lze předpokládat, že se jedná o ženský oděv nebo že se šaman mohl proměnit v ženu. Na náprsence je vyšíváno několik lidských postav - 6 nahoře a 4 dole. Jsou to šamanovi předkové, kteří mu pomáhali při jeho putování do Horního a Dolního světa. Na zádech jsou přišity 2 destičky ve tvaru límcové kosti. Vyobrazení ptačích per, na pravé straně ocelový kříž (6,5 x 6,5 cm) s vyobrazením jelena - ptáka. K lemu jsou přišity 3 různě velké kožené váčky, v nichž šaman uchovával tabák pro duchy. Jako talisman sloužil opasek zdobený korálky a cínovými nýty.

Na rukávech jsou korálkové pruhy. Na levém rukávu jsou rovné a trojúhelníkové čáry, na pravém rukávu jsou rovné a klikaté čáry.

Součástí kolekce jsou také 2 bubny.

Str. 54

"Zadní lišta je celý Vesmír, Střední svět - Země, okraj u pásu jsou vrstvy Dolního světa. Obraz medvěda - nebeských duchů - nebeských pomocníků", píše A. I. Mazin jsou na základě studie Evenků - Orochenů.

Str. 55

Šamanův kostým

Počátek 20. stol. Tuvinci (?). Datum, místo - neznámé. Jelení kůže, látka, srst. Přívěsky - ocel, měď. Délka 100 cm, šířka v ramenou - 44 cm. Délka rukávů - 54 cm. Inv. č. BC 4894-9.

Str. 56

Přední díl šatů zdobí svazky copánků. 2 svazky po 40 copech, 2 svazky po 5-10 copech. Ta je pokryta několika vrstvami přívěsků a výšivek. Šaty zdobí mužský skelet. Ocelový přívěsek (14 x 18 cm) zobrazuje hlavu medvěda. K němu je připevněno 11 malých dýmek a návnada na lžičku. Vedle je kožený lem (11 x 14 cm) symbolizující pravděpodobně slunce a hady. Je k němu přišito několik copánků (84 cm). Třetí vnější vrstva se skládá z různých pruhů a copánků. Na kruzích na ramenou (8 cm) jsou připevněni nějací ptáci, kteří jsou připevněni k destičkám znázorňujícím hlavu medvěda. Další medvěd je na šňůře vedoucí podél páteře. Některé kovové destičky na bocích představují schody vedoucí šamana do Podsvětí. Kousek bavlněné látky pod levým rukávem představuje dar

duchům. Jsou zde také 3 váčky, v nichž šaman uchovával tabák nebo dar duchům. Na aplikacích jsou vyobrazeny mužské ruce. Celkově šaty představují šamanovy ochránce. Pravděpodobně jimi byli jeho předek a medvěd. Nebo se šaman mohl v medvěda proměnit.

Str. 57

Fragmenty kostýmu č. BC 4894-9. Vyobrazení kostlivce je prošité saténem.

Str. 58

V mytologickém vnímání světa je medvěd božstvem, praotcem lidstva, zvířecím dvojníkem člověka, duchem - strážcem, pomocníkem šamana, jeho duší. Mnohé národy věřily, že medvěd byl dříve člověkem, obdařeným mnoha božskými vlastnostmi, ale později byl spuštěn na Zemi, protože byl neposlušný a snažil se zastrašit bohy. Tento motiv příbuzenství lze vysledovat v pojmenováních medvěda u různých národů - "otec", "dědeček", "matka", "stařena", "Pán".

Tam se obraceli k duchu medvěda o pomoc: *"Odstraň překážky z mé cesty, daruj štěstí mým dětem a za mě se pomodli..."* V mýtech Evenků je medvěd Nanays zobrazován jako lovec-atlet, který pronásleduje nebeského losa - lupiče Slunce. Souhvězdí Velkého medvěda je lovec a los, Mléčná dráha - to je jeho lyžařská stopa.

Medvěd představoval jednoho z nejmnocnějších duchů - pomocníků, pána veškerého prostoru ve Středním a Dolním světě. Na kostýmu to mohla být místa na střední a dolní vrstvě.

Str. 59

Šamanův kostým

Počátek 20. stol. Tuvinci (?), Tofalarové (?). Datum a místo neznámé. Jelení kůže, látka. Přívěsky - ocel. Délka - 110 cm, šířka v ramenou - 44 cm. Délka rukávů 50 cm. Inv. č. BC 4894-10.

Str. 60

Šaty se podobají tofalarským. Zdobí je jen několik kovových přívěsků. Na zádech je obrázek ptáka a několik svazků sovích per. Na levém pruhu je vyobrazení medvědí hlavy a několik přívěsků. Na zadní straně jsou našity různé proužky. Pravděpodobně představují strom. Strom připomíná i obrázek na náprsence.

Str. 61

Fragment kostýmu č. BC 4894-10.

Šamanské kožešinové boty

Aplikace znázorňují ptačí tlapy. Inv. č. 4894-10.

Str. 62

Šamanův kostým

Počátek 20. stol. Tofalarové (?). Datum a místo neznámé. Jelení kůže, látka, dřevo, kov. Délka 110 cm, šířka v ramenou 46 cm. Délka rukávů 52 cm. Inv. č. N/N.

Str. 63

Hrudní plát zakrývá hrud'. Pod levým rukávem jsou malé šipky. Záda opět připomínají předchozí šaty, některé druhy kovových přívěsků. Na šatech je vyšita kostra ptáka, na rukávech tlapy. Dva ptáci zdobí kožený pruh na zádech (5 a 6 cm). Některé svazky copánků jsou zavěšeny na kovových kroužcích v pase. Větší množství pruhů symbolizuje možná Světový strom. Na bocích jsou kožené pruhy představující schody, po kterých šaman stoupá a klesá do různých světů.

Fragment kostýmu č. N/N. Vyobrazení ptačí kostry je prošité saténem.

Str. 64

Pramínky na šamanském kostýmu mají jiné vysvětlení. V podání většiny národů mohou být při šamanově cestě do Dolního světa uvězněny duše zemřelých. Pramínky v podobě obrovských hadů nebo příšer z podzemí šamana chrání.

V. L. Priklonski se domnívá, že pramínky, trásně na sukních a na rukávech symbolizují křídla nebo opeření. Na kostýmu tak máme kombinovaný obraz ptačích a lidských kostí, tedy kostru létajícího člověka, kterým může být pouze šaman. Při oblékání tohoto kostýmu by se šaman proměnil v ptáka – zvíře, který by mu otevřel všechny světy vesmíru.

Str. 65.

Fragmenty kostýmu č. N/N.

Čínská mince.

Str. 66

V mytologickém systému byl pojem losa spojen s Horním světem. Podle evenkské tradice duch - předák odvádí lidskou duši šamana do světa zoomorfních duchů v Dolním světě, který je šamanovým dědičným územím. Tam je duše přivedena k posvátnému stromu, kde se s ní setká Matka - zvíře v podobě losa (nebo jelena). Ta spolkuje lidskou duši šamana a vytvoří hlavní šamanskou duši.

Losí samice, která se nachází v nejnižším světě u kořenů světového stromu, rodí pro Zemi zvířata a lidi, jejichž duše jsou duchem předků a pánem středního světa - medvědem - přivedeny zpět do Dolního světa. Spolu s medvědem tvoří los dvojici hlavních symbolů kosmologického schématu: medvěd pronásledující losa vytváří střídání dne a noci. Souhvězdí Velkého medvěda je v evenkské

tradici spojeno s obrazem losa (v ruské tradici se toto souhvězdí občas nazývá "Los"). Obraz losa je často doplněn obrazem jelena. Na přívěscích existuje hybridní obraz - jelen s losími rohy a rybím ocasem.

Přívěšek do šamanského kostýmu

19. stol. Evenkové. Irkutská oblast. Severobajkalský okres. Získáno v roce 1920. Titovy sbírky. Délka 39 cm. Ocel.

Str. 67

Šamanova koruna

19. stol. Buriatové. Irkutská oblast. Získáno v roce 1884 od tajšiho z Kudarinských buriatů. Průměr 18,5 cm. Ocel, mušle, koňské žíně.

Inv. č. 11037.

Str. 68

Buben

Konec 19. století. Tofalarové. Datum a lokalita neznámé. Dřevo, kůže, kov. Průměr 46 x 55 cm. Výška 18 cm. Inv. č. 4894-6.

Str. 69

Buben

Polovina 19. stol. Evenkové. Irkutská oblast. Kirenský okres. Obdrženo v roce 1890. Sbírká kněze Vinokurova. Dřevo, kůže, kov.

Průměr 41 x 60 cm. Výška 12 cm.

Inv. č. 1326-5.

Na rukojeti vyobrazení jelena.

Chřestidlo na buben

Polovina 19. stol. Evenkové. Irkutská oblast. Získáno v roce 1890. Sbírká kněze Vinokurova. Dřevo, kov. Délka 34 cm, šířka 6 cm. Inv. č. 1326d2056.

Na rukojeti sobolí hlava.

Šaman nedostal svůj buben hned, ale až na žádost duchů. Duchové také určili počet bubnů, které mohl šaman během života vlastnit. Každý buben měl svého pána - koně, jelena, sněžného leoparda atd. Buben má být dopravním prostředkem do jiných světů. Při kamlanie šaman směrem k duchu bubnu říká: *"Můj šestihrbý bílý bubne, ať ti nikdy neslábnou záda a krk. Buď lehčí než šíp, buď rychlejší než tekoucí voda, buď dírou ve větrném dni, buď oporou v těžkém dni, v mizerném dni buď překážkou, v nemoci buď užitečný!"*.

Buben se obvykle vyrábí ze dřeva, kůže a železa. Obecně se buben skládá z těchto částí: dřevěného ráfku s napnutou kůží, dřevěné svislé rukojeti s příčnou tyčí a vodorovné dřevěné nebo železné tyče, ke které se připevňovalo mnoho příchytek. Při výrobě bubnu se říkalo: *"Když jednáš, tvé činy budou lékem pro ostatní lidi, když zušlechťuješ chána, uvidíš milost, když zušlechťuješ náčelníka, uvidíš moudrost, když 'kam' udělá chybu, buď jeho tvář, buď zodpovědný za jeho tvář, když se šaman o něco zasekne, buď jeho kopytem..."*. Při čtení modliteb se buben vykuřoval jalovcem, byl pokropen vínem. Od této chvíle byl buben považován za posvátný a byl uchováván v předním rohu.

Buben

Polovina 19. stol. Jukagirové. Kotymský okres. Získáno v roce 1898. Sbírka Bogoraz. Dřevo, kůže, šlachy. Průměr 48 x 60,8 cm. Výška 5,8 cm. Inv. č. 4729-9.

Palička nese také koncepční zátěž. Obvykle se na rukojeti představuje hlava zvířecího pomocníka. Palička měla zvíře pobízet při cestě na onen svět.

Chřestidlo na buben

Polovina 19. stol. Evenkové. Irkutská oblast. Získáno v roce 1884. Sbírka Bobrovnikova. Dřevo, kov, kost. Délka 33 cm, šířka 5 cm. Inv. č. 424-1d1808. Na rukojeti hlava losa.

Chřestítka na buben

Polovina 19. stol. Jakuti. Irkutská oblast. Obdrženo v roce 1884. Sbírka Zakharova. Dřevo, kov, kůže. Délka 34 cm, šířka 6 cm. Inv. č. 259-3d2405.

Na rukojeti pták.

Hůl

Konec 19. století. Burjatové. Irkutská oblast. Obdrženo v roce 1883. Sbírka Agapitova. Ocel. Délka 102 cm. Inv. č. 14-242.

Nepostradatelným atributem každého šamana byly hole. Rozlišovaly se tři druhy holí: koňské, hadí a "lidské". Hlavní funkcí holí byl dopravní prostředek pro šamana do jiných světů. Hole všech druhů se šamanům darovaly při zasvěcovacím rituálu, sloužily jako symboly moci a šamanských práv v náboženském životě komunity. Pořízení železných holí svědčilo o šamanově představě o Dolním světě - nejsložitějším a nejnebezpečnějším prostoru vesmíru.

M. N. Changelov předpokládal, že v dřívějších dobách si šamani spolu s "lidskými" holemi pořizovali i otroky (muže a ženy), kteří je měli doprovázet na onen svět. Hole se používaly také při léčebných obřadech. "Ó, člověče, zpívám šamanské písně, které jsou určeny k ochraně obydlí před zlými duchy. Přišel jsem z dalekých krajů a přinesl jsem svou hůl, je určena k navrácení zdraví nemocným lidem". Ve zpěvech altajských šamanů se říká, že tato hůl, patřící Pánu zasněžení, léčí nemocné lidi.

Hůl

Konec 19. století. Burjati. Irkutská oblast. Balaganský okres. Obdrženo v roce 1903. Hangalovova sbírka. Bříza. Délka 104 cm. Inv. č. 5899-2.

Sobolí kůže, 2 kůže z veverky, zvonečky, na tyči jsou připevněny 3 kuželovité přívěsky. Horní část zdobí sobolí hlava, spodní sobolí tlapky. Na jednom ze zvonečků je nápis "bratři Gomulinovi v Pavlově. 1877".

Burjati věřili, že duch - ochránce kovářského řemesla sestoupil na zem v doprovodu svých 9 synů, z nichž každý byl mistrem určité kovářské věci.

Duch - ochránce měl lidi naučit řemeslu. Po splnění úkolu se vrátil na nebe, ale jeho synové zůstali na zemi, aby lidi vyučovali.

Ongon - ikona duchovního mistra „spodních“

Polovina 19. stol. Burjati. Irkutská oblast. Balaganská oblast. Obdrženo v roce 1887. Hangalovova sbírka. Výška 10,5 cm. Ocel. Inv. č. 771-18.

Ongon - ikona duchovního vládce ohně

Polovina 19. stol. Burjati. Irkutsk. Získáno v roce 1917. Hangalovova sbírka. Výška 9 cm, průměr 7 cm. Dřevo, látka, pocínovaný plech. Inv. č. 7365-21.

Duchovní vládce ohně byl mezi duchy jedním z ústředních. Jakuti zobrazovali podobně ducha - ochránce lovu a ducha - vládce ohně. Prováděli zvláštní obřad krmení ohně, aby měli šťastný lov.

Tehdy se pronášela zvláštní slova: "Svatý ohni, zlo Všehomíra... Mistré - přísný ohni! Nenech přední nohy klopýtnout, nedopusť, aby se zadní opozdily, krátký mihotavý blesk bude vždy s tebou, dlouhý plíživý dým bude s tebou a v rukou drž vždy bílou salamu. Ó, buď spokojenost a štěstí!"

Str. 76

Do počtu burjatských ongonů byli zahrnuti sobol, veverka, norník, tchoř, zajíc. Říkalo se jim "5 čestných z nejdůležitějších". Burjati považovali pána tchoře za ochránce manželství a kladli ho do čela postele. Ongon z kolinského kožichu s obrázkem muže byl ochráncem lovu. Byl také duchovním ochráncem šamanů.

Ongon - duchovní ochránce kolinské kuny

Konec 19. stol. Burjati. Irkutská oblast. Získán v roce 1916. Dar burjatské společnosti z Irkutska. Kůže z kolinského kožichu, látka, dřevo. Délka 30 cm, šířka 14 cm. Inv. č. 7326-16.

Ongon - duchovní ochránce krajiny

Konec 19. stol. Burjati. Irkutská oblast. Alarské oddělení. Obdrženo v roce 1916. Dar Irkutské burjatské společnosti. Plátno, malba. Rozměry 45 x 45 cm. Inv. č. 7326-13.

Str. 77

Duše mrtvých významných lidí nebo šamanů se mohly stát duchy - ochránci při lovu a dalších družích chytání. Například uvedený ongon je obrazem duše dávno zemřelého velmi slavného lovce z Andy. Aby se lov vydařil, prováděli obřad krmení duchů a promlouvali přímo k duchům: "*Duch podzimně vyhlížejícího temného lesa Achana Bargana, s vyobrazením Bajana, pokrytého krví, velký duchu černého lesa! Obrát' ke mně svou tvář a usměj se! Ať se tvé srdce stane laskavějším, ať se tvá duše usmívá! Pomoz nám najít laskavého jelena v osamělém lese, unav losy na okraji lesa a nasměruj je ke mně do lesní houštiny*".

Podle legendy je na tomto obraze zobrazeno devět šamanů, kteří mají původ u jiných devíti šamanů. Těchto devět šamanů mělo jednoho otce - šamana. Jednou řekl svým dětem, aby šly na ryby, a když chytí devět tajmenů, vezmou si jich jen osm. Synové však svého otce neposlechli a vzali si všechny ryby. Jejich otec zemřel, když nevykonal oběť, a synové se zbláznili a děti vyobrazené na látce od nich odešly, 9 z nich bylo slepých, 9 - chromých a 9 - pokřivených. Parohy vyobrazené na hlavách lidských postav znamenají korunu na hlavě šamana.

Ongon - duchovní ochránce lovu

Polovina 19. stol. Burjati. Irkutská oblast. Obdrženo v roce 1883. Sbírka Agapitova. Dřevo, kůže, látka, kov. Průměr 10,5 cm. Inv. č. 252-1.

Tento překlad nebyl vytvořen rukama profesionálního překladatele, ani neprošel žádnou korekturou. Byl vytvářen ve volném čase, dobrovolnicky. Kdybyste chtěli práci na překladu této a dalších knih podpořit, můžete poslat libovolnou částku na účet č.: 1447385183/0800 s poznámkou „překlad“.

Děkuji, Josef Hruška

Sedmysmer.cz